

KONFERENCJE NAUKOWE POŚWIĘCONE ZSRR I PAŃSTWOM EUROPY ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ W INSTYTUCIE HISTORII PAN

Rok 1993 w Instytucie Historii PAN obfitował w różnego rodzaju imprezy naukowe, spośród których pięć dotyczyło problematyki ZSRR i krajów Europy Środkowo-Wschodniej

W dniach 25 i 26 marca odbyło się kolokwium na temat: „ZSRR — powstanie, rozwój, rozpad”. Wygłoszonych zostało osiem referatów, a mianowicie: „ZSRR jako zjawisko historyczne” (doc. dr hab. Romuald Wojna), „ZSRR — syntezy historyczne” (dr Andrzej Nowak), „Mechanizmy władzy w ZSRR” (dr Paweł Wieczorkiewicz), „Rola państwa i ideologii w utworzeniu i upadku ZSRR” (dr Stanisław Gregorowicz), „Kwestia narodowościowa, jedna z przyczyn upadku ZSRR” (dr Aleksander Achmatowicz), „Przesłanki gospodarczego rozwoju i upadku ZSRR” (dr Jerzy Kler), „Aspekty globalne polityki zagranicznej ZSRR” (prof. dr hab. Wojciech Materski) oraz „Wojsko i wojna w systemie radzieckim” (doc. dr hab. Jan E. Zamojski).

Komisja Historii Stosunków Międzynarodowych Komitetu Nauk Historycznych PAN, kierując się potrzebą ukazania stanu badań nad państwami Europy Środkowo-Wschodniej, prowadzonych w głównych ośrodkach naukowych na świecie, zorganizowała na ten temat konferencję w dniach 31 marca i 1 kwietnia. Podczas obrad owej sesji, zatytułowanej: „Europa Środkowo-Wschodnia we współczesnej historiografii międzynarodowej” zaprezentowano następujące referaty: „Miejsce Europy Środkowo-Wschodniej we współczesnej historiografii niemieckiej. Główne ośrodki badawcze” (prof. dr hab. Antoni Czubiński), „Związek Radziecki jako przedmiot badań historycznych” (dr Andrzej Nowak), „Badania nad historią stosunków międzynarodowych realizowane aktualnie w wybranych ośrodkach naukowych Litwy (Wilno), Łotwy (Ryga), Szwecji (Lund)” (prof. dr hab. Mieczysław Wojciechowski), „Europa Wschodnia i Środkowa w historiografii włoskiej” (prof. dr hab. Stanisław Sierpowski), „Główne ośrodki badawcze w Anglii a historia Europy Środkowo-Wschodniej w dwudziestoleciu międzywojennym” (doc. dr hab. Maria Nowak-Kiełbikowa), „Europa Środkowo-Wschodnia w historiografii amerykańskiej” (dr Halina Parafianowicz), „Badania nad historią najnowszą we Francji. Refleksje nad organizacją i kierunkami badawczymi” (doc. dr hab. Jan E. Zamojski), „Nowa wizja Europy Środkowo-Wschodniej w historiografii czeskiej i słowackiej” (prof. dr hab. Wiesław Balcerak), „Historiografia węgierska jako wyraz nowych tendencji badawczych” (mgr Piotr Lippóczy), „Główne problemy badawcze historii stosunków międzynarodowych w Rumunii” (dr Alicja Sowińska-Krupka, dr Andrzej Koryn), „Nowe orientacje w historiografii bułgarskiej” (prof. dr hab. Adam Koseski).

Organizatorami konferencji „Polska-Białoruś 1918-1945”, odbytej w dniach 31 maja i 1 czerwca byli: Instytut Historii PAN, Stowarzyszenie Współpracy Polska-Wschód oraz Stowarzyszenie Polska-Białoruś. Otwarcia obrad dokonał prof. dr hab. Stanisław Bylina, dyrektor Instytutu Historii PAN, a następnie głos zabrali: prezes Stowarzyszenia Współpracy Polska-Wschód, prof. dr hab. Andrzej Zawiślak, akademik prof. dr hab. Michaił Kostiuk, dyrektor Instytutu Historii Białoruskiej Akademii Nauk i prezes Stowarzyszenia Białoruś-Polska, doc. dr hab. Leonid Łojko. Mówcy stwierdzili, że u podstaw owej pierwszej, większej polsko-białoruskiej konferencji naukowej legła pilna potrzeba nowego spojrzenia na dzieje wzajemnych stosunków w kontekście wszystkich, istotnych uwarunkowań. Celem sesji — jak podkreślono w powyższych wystąpieniach — było stworzenie historykom polskim i białoruskim możliwości bezpośredniej wymiany myśli na temat dotychczasowego dorobku piśmiennictwa obu krajów, konieczności zweryfikowania poglądów deformujących obraz wzajemnych stosunków Polski i Białorusi oraz ujawnienia przemilczanych faktów i wydarzeń.

Na program konferencji złożyło się siedemnaście następujących referatów: „Rozwój nauki historycznej i przygotowanie kadr historyków na Białorusi” (dr Piotr Szczuplak), „Odzwierciedlenie stosunków białorusko-polskich w latach 1918-1944 w środkach masowego przekazu Białorusi” (doc. dr hab. Wiaczesław Bańkowski), „Polski i białoruski ruch narodowy w XIX i XX wieku” (prof. dr hab. Jan Lewandowski),

„Sprawa białoruska w stosunkach polsko–sowieckich 1918–1921” (dr Stanisław Gregorowicz), „Polska a organizacje antybolszewickie na Białorusi w latach 1919–1921” (dr Nina Stuzynskaja), „Traktat ryski a Białoruś” (prof. dr hab. Wojciech Materski), „Polityka Litwy w kwestii białoruskiej w warunkach konfliktu polsko–litewskiego 1918–1921” (prof. dr hab. Piotr Łossowski), „Białoruskie jednostki wojskowe w Wojsku Polskim” (dr Aleksej Litwin), „Białoruskie formacje zbrojne” (prof. dr hab. Adam Koseski), „Stosunki na pograniczu białorusko–polskim w latach 20–tych” (doc. dr hab. Wasilij Kuszner), „Wykorzystanie «czynnika polskiego» w stalinowskiej polityce represyjnej lat 30–tych na Białorusi” (akademik, prof. dr hab. Michaił Kostiuł), „Białorusini w II Rzeczypospolitej” (dr Krystyna Gomółka), „Sprawy białoruskie w publicystyce polskiej” (mgr Maria Wojnicka), „Nowe podejście do problemu deportacji w 1940 r. polskich osiedleńców i pracowników służb leśnych” (doc. dr hab. Jakow Pawłow), „Wielka Wojna Narodowa w świadomości historycznej narodu białoruskiego” (dr hab. Tadeusz Dąbkowski), „Międzynarodowe aspekty ustanowienia granicy radziecko–polskiej na odcinku białoruskim w latach 1943–1945” (doc. dr hab. Władimir Snapkowski).

Referaty wygłoszone na sesji i wymiana myśli podczas dyskusji wniosły do obiegu naukowego szereg nowych, nieznanych dotąd faktów, zwłaszcza dotyczących losu i przeżyć ludności obu narodów. Wystąpienia historyków białoruskich przybliżyły motywację polityki władz sowieckich wobec Polaków i ich martyrologii. Z kolei historycy polscy w swych referatach przedstawili w nowym świetle sprawy białoruskie w polityce polskiej. M.in. zaprezentowano nową interpretację genezy i znaczenia traktatu ryskiego, zarówno dla dziejów Białorusi jak i stosunków polsko–białoruskich.

Podsumowując dorobek niniejszej konferencji trzeba stwierdzić, że uczyniono znaczący krok naprzód w zakresie współpracy historyków Polski i Białorusi dotyczącej badań nad wzajemnymi stosunkami.

Konferencja naukowa „Miejsce i rola Polski w Europie 1914–1917” zorganizowana została w dniach 8 i 9 listopada przez Zakład Dziejów Europy XIX–XX w. Instytutu Historii PAN w 75–tą rocznicę odzyskania niepodległości przez Polskę. Przedstawiono 13 referatów na następujące tematy: „Czyn zbrojony Polaków na tle walki wyzwolenczej narodów Europy Środkowo–Wschodniej” (dr Aleksander Achmatowicz), „Odrodzenie Polski 1918–1921 — czynnikiem zmieniającym sytuację geopolityczną w Europie Środkowo–Wschodniej” (prof. dr hab. Piotr Łossowski), „Polityka wschodnia Józefa Piłsudskiego (1918–1921). Koncepcja i realizacja” (dr Andrzej Nowak), „Historyczne znaczenie zwycięstwa Polski w wojnie 1920 r.” (prof. dr hab. Wojciech Materski), „Miejsce i rola Polski w systemie wersalskim” (prof. dr hab. Wiesław Balcerak), „Utrzymanie pokoju i status quo — zasadą polityki II Rzeczypospolitej” (dr Anna Garlicka), „Polska — Bałkany. Źródła inspiracji i zainteresowań w polityce II Rzeczypospolitej” (doc. dr hab. Elżbieta Znamierska–Rakk), „Polska wobec polityki zbliżenia niemiecko–sowieckiego w okresie międzywojennym ze szczególnym uwzględnieniem układu z 23 sierpnia 1939 r.” (doc. dr hab. Michał J. Zacharias), „Znaczenie polskiej decyzji stawienia zbrojnego oporu hitlerowskiej agresji” (dr Stanisław Gregorowicz), „Polska w polityce mocarstw: Wielkiej Brytanii, Związku Sowieckiego i Stanów Zjednoczonych podczas drugiej wojny światowej” (doc. dr hab. Marek K. Kamiński), „Sposób i charakter ustanowienia dominacji sowieckiej nad Polską — ujęcie porównawcze” (dr Henryk Bartoszewicz), „Kłopotliwy satelita. Stosunki polsko–sowieckie 1948–1957” (doc. dr hab. Andrzej Korzon).

Fakty i przemyślenia zaprezentowane w referatach oraz podczas dyskusji ukazały nowy obraz miejsca i roli Rzeczypospolitej wśród państw Europy w okresie od I wojny światowej do drugiej połowy lat pięćdziesiątych XX wieku. Polemizując z wieloma, ciągle jeszcze pokutującymi poglądami, lansowanymi przez historiografię komunistyczną, która usiłowała pomniejszyć znaczenie polskiej polityki w skali europejskiej poprzez fałszywe oceny oraz zatajanie danych, niewygodnych dla kierownictwa sowieckiego i władz PRL, autorzy wystąpień włączyli do obiegu naukowego nowe ustalenia i interpretacje oparte o dostępne dziś źródła.

Wreszcie w dniach 1 i 2 grudnia Instytut Historii PAN zorganizował sesję naukową na temat: „Polska — sąsiedzi w XX wieku. Jak się wzajemnie widzimy?” intencją organizatorów było z jednej strony ukazanie przez referentów polskich, jak kształtował się obraz sąsiadów w oczach Polaków oraz w jakim stopniu określały go stereotypy, z drugiej zaś — przedstawienie przez referentów zagranicznych obrazu Polaków uformowanego w społeczeństwach państw sąsiednich. Program konferencji obejmował następujące wystąpienia: „Nasze widzenie Białorusinów w XX wieku” (dr hab. Jan Jurkiewicz), „Nasze widzenie Rosjan w XX wieku” (prof. dr hab. Andrzej Drawicz), „Rosyjskie widzenie Polaków” (prof. dr hab. Swietłana Falkowicz), „Ukraińcy w oczach Polaków” (dr Andrzej Zięba), „Ukraińskie widzenie Polaków” (dr Wołodimir Reprynczew), „Czesi w oczach Polaków” (prof. dr hab. Tadeusz Kisielewski), „Polacy w oczach Czechów” (prof. dr hab. Jaroslav Valenta), „Polskie widzenie Słowaków” (dr Piotr Godlewski), „Słowackie widzenie Polaków” (prof. dr hab. Józef Jabłonicki), „Litwini w oczach Polaków” (prof. dr hab. Piotr Łossowski), „Polacy

w oczach Litwinów” (prof. dr hab. Rimantas Miknys), „Stereotyp Niemca w oczach Polaka” (prof. dr hab. Wojciech Wrzesiński), „Stereotyp Polaka w oczach niemieckich” (prof. dr hab. Rex Rexheuser), „Możliwości badania stereotypów” (prof. dr hab. Tomasz Szarota).

Warto podkreślić, że pokłosie trzech z tych konferencji stanowi treść książek, które zostały opublikowane przez Wydawnictwo Instytutu Historii PAN. Są to: *Polska-Białoruś 1918–1945. Zbiór studiów i materiałów pod redakcją naukową Wiesława Balceraka*, Warszawa 1994, *Rola i miejsce Polski w Europie 1914–1957. W 75 rocznicę odzyskania niepodległości*, Warszawa 1994, *Powrót do historii. Europa Środkowa i Wschodnia w historiografii*, pod redakcją naukową Wiesława Balceraka, Warszawa 1994.

(Elżbieta Znamierowska-Rakk)

POSIEDZENIA NAUKOWE ZAKŁADU DZIEJÓW EUROPY XIX I XX w. INSTYTUTU HISTORII PAN (X 1993–IX 1994)

- 1993 5 X Polska w polityce Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych i Związku Sowieckiego w okresie II wojny światowej — ref. doc. dr hab. Marek K. Kamiński
- 12 X Brytyjskie memoranda na temat linii Curzona z 1944 r. — ref. mgr Jacek Tebinka
- 19 X Utrzymanie pokoju i status quo — zasadą polityki zagranicznej II Rzeczypospolitej — ref. dr Anna Garlicka
- 26 X Polska — Bałkany. Źródła inspiracji i zainteresowań w polityce II Rzeczypospolitej — ref. doc. dr hab. Elżbieta Znamierowska-Rakk
- 2 XI Sposób i charakter ustanowienia dominacji sowieckiej nad Polską — ujęcie porównawcze — ref. dr Henryk Bartoszewicz
- 16 XI Początki okupacji niemieckiej na Litwie na podstawie dziennika prof. M. Römera — ref. dr Bronisław Makowski
- 23 XI Omówienie książki: Eva Broklova, *Československá demokracie — politický system ČSR 1918–1938*, Praha 1992 — ref. mgr Jarosław Kiljas
- 30 XI Koncepcja pracy: „Powstanie niepodległego państwa łotewskiego” — ref. mgr Tomasz Paluszynski
- 7 XII Agresja 17 września 1939 r. na Polskę a państwa bałtyckie — ref. prof. dr hab. Piotr Łossowski
- 14 XII Ludność polska w Komi ASRR 1940–1941 na podstawie dokumentów radzieckich — ref. mgr Daniel Boćkowski
- 21 XII Związki polsko-białoruskie w świetle prasy polskiej w latach 1919–1921 — ref. mgr Maria Wojnicka
- 28 XII Nowe czasopismo historyczne w Rosji „Rodina” — ref. dr Aleksander Achmatowicz
- 1994 4 I Omówienie książki: *Kratkaja istorija Polzsi s drewnich wremen do naszych dniej*, Moskwa 1993 — ref. dr Aleksander Achmatowicz
- 11 I Omówienie książki: Krystyna Gomółka, *Białorusini w II Rzeczypospolitej*, Gdańsk 1992 — ref. mgr Maria Wojnicka
- 18 I Sprawozdanie z pobytu naukowego w Wielkiej Brytanii — ref. doc. dr hab. Marek Kamiński, dr Andrzej Koryn
- 23 I Przedstawienie rozdziału pracy doktorskiej — mgr Aleksandra J. Leinwand
- 1 II Omówienie książki: Zenonas Butkus, *Lictuvos in Latvijos sentykioi 1919–1929 mefais*, Wilno 1993 — ref. dr Bronisław Makowski
- 8 II Omówienie książki: Andrzej Essen, *Polska a Mała Ententa 1920–1934*, Kraków 1992 — ref. dr Anna Garlicka
- 15 II Omówienie treści rocznika 1993 czasopisma „Wojennoistoriczeski żurnal”, Moskwa — ref. dr Aleksander Achmatowicz
- 22 II Koncepcje dróg strategiczno-tranzytowych na obszarze Europy Środkowo-Wschodniej w polityce II Rzeczypospolitej — ref. doc. dr hab. Elżbieta Znamierowska-Rakk
- 1 III Informacja o historiografii w Republice Ukrainy oraz o prowadzonych badaniach własnych — ref. dr Taisja Jeremenko
- 8 III Internowanie żołnierzy i osób cywilnych polskich na Łotwie we wrześniu 1939 r. — ref. mgr Eryk Jekobsons

- 15 III Opieka nad polską ludnością cywilną w okresie istnienia ambasady RP w Kujbyszewie — ref. mgr Daniel Boćkowski
- 22 III Przedstawienie założeń pracy doktorskiej: „Stosunki łotewsko–polskie w latach 1919–1920 — ref. mgr Eryk Jekobsons
- 29 III Geneza układu sojuszniczego polsko–brytyjskiego z 25 VIII 1939 — ref. doc. dr hab. Michał J. Zacharias
- 12 IV Kultura ziemiaństwa polskiego na Wołyniu, Podolu i Ukrainie w latach 1864–1914 — ref. mgr Tadeusz Epsztejn
- 19 IV Litewski program terytorialny 1914–1920 — ref. prof. dr hab. Piotr Łossowski
- 26 IV Historiografia radziecka i rosyjska o agresji 17 września 1939 r. — ref. doc. dr hab. Andrzej Korzon
- 10 V Inteligencja w systemach totalitarnych — ref. prof. dr hab. Janusz Żarnowski
- 17 V Stambuł i Angora — dylematy polityki polskiej wobec Turcji w latach 1920–1923 — ref. dr Władysław Stępiak
- 24 V Koncepcja Paktu Wschodniego na tle stosunków polsko–sowieckich 1934–1935 — ref. dr Stanisław Gregorowicz
- 31 V Omówienie wydawnictwa dokumentów: „Deportacja mieszkańców Litwy 1941, 1945–1952”, Wilno 1994 — ref. dr Bronisław Makowski
- 7 VI Omówienie książki: Waldemar Dziak, *Albania między Belgradem, Moskwą i Pekinem*, Warszawa 1991 — ref. doc. dr hab. Elżbieta Znamierowska–Rakk
- 14 VI Sprawozdanie z konferencji: „Polacy — Ukraińcy 1918 — 1948. Trudne pytania” (Podkowa Leśna, maj 1994). — ref. mgr Daniel Boćkowski
- 21 VI Kwestia jeńców sowieckich wojny 1919–1920 w Polsce — ref. dr Aleksander Achmatowicz
- 28 VI Awanse polskie wobec Turcji 1923–1926 — ref. dr Władysław Stępiak
- 6 IX Przedstawienie końcowego rozdziału pracy doktorskiej pt. „Funkcje polityczne i propagandowe sztuk plastycznych w pierwszych latach Rosji Radzieckiej 1917–1921” — ref. mgr Aleksandra J. Leinwand
- 20 IX Omówienie konferencji międzynarodowej w Warszawie poświęconej losowi Polaków w Kazachstanie — ref. mgr Daniel Boćkowski
- 27 IX Omówienie książki: A. Przygoński, *Stalin wobec Powstania Warszawskiego* — ref. doc. dr hab. Andrzej Korzon

(Zestawiła: E. Z–R.)